

Kronika

JANKO MESSNER, SKURNE STORIJE

iževnost

Janko Messner kot kulturni delavec živi v posebnem ambientu in je človek posebnega temperamenta. Že več let poučuje slovenski jezik na slovenski gimnaziji v Celovcu, uveljavljal se je z ostrimi kulturnimi in političnimi polemikami v koroškem tisku, l. 1963 je prevedel Vorančeve Samorastnike v nemški jezik, zdaj pripravlja za tisk nemški prevod Kardeljeve knjige Razvoj slovenskega narodnega vprašanja, v boju za ohranitev slovenstva na Koroškem je ves čas navzoč in v tem boju je dosleden, strastno nepopustljiv, samosvoj in neprilagodljivo pošten.

Ta njegov ambient, ki mu je osnovna črta slovenska nacionalna mizerija na Koroškem, in njegov temperament, ki ga označujejo zlasti svetovnonazorska širina, svobodoljubnost, težnja po napredku, ljubezen do domačega jezika in sovraštvo do agresivnega nemštva na Koroškem, sta dobila umetniško podobo v njegovi knjigi Skurne storije, ki Messnerja kot umetnika prvič določeneje predstavlja. Objavljenih je pet »storij«: Svinjska storija, Špasna storija, Skurna storija, Badgasteinski protokoli, Filzhammer & Co., dodane so še tri koroške razglednice z nemškim prevodom, zakaj knjiga je namenjena ljudem obeh jezikov v pokrajini »z dvema dušama«. Vsebina knjige je torej na videz skromna, a le na videz, v bistvu pa so vse »storije« in razglednice rezultat bogatega družbenega in nacionalnega doživljanja in celo hude življenjske travme, ki je trdo zraščena z usodo koroških Slovencev. Zato je

knjiga pomembna, poučna, svarilna tudi za Kranjce, predvsem pa je močno angažirana, je kot izbruh ogorčenega bojevnika, ki sluti, da bo nekoč premagan.

V Messnerjevih novelah in razglednicah se leposlovje kot takšno ves čas podreja tendenci, z drugimi besedami, njegovo pisanje je v leposlovno obliko zavita polemičnost. Ponekod ta polemičnost manj stopa v ospredje, drugod že skoraj sama stoji na odru nacionalnih, političnih, etničnih in drugih konfliktov. Zdi se, da bi brez teh konfliktov ne bilo Messnerja pisatelja, kar pa tudi pomeni, da ima pisatelj kaj povedati in njegovo delo nastaja iz močne izpovedovalne nuje. Že prva novela, Svinjska storija, kot v basni prikazuje svinje, kako se vedejo pri koritu, in s tem nedvomno namiguje na ljudsko početje. Druga, Špasna storija, apostrofira kimavce vseh vrst in še posebno tiste, ki so jim glave po nekem naravnem nesporazumu vedno obrnjene samo na desno. Tretja, Skurna storija, je še najmanj rezultat avtorjeve polemične sile, je tako rekoč najbolj leposlovna, saj brez vidnejše poante in samo z rahlo protiduhovniško namernostjo prikazuje življensko tragiko skopuškega kmeta Skjaca. Vse drugačna je novela Badgasteinski protokoli, ki na široko razkriva avtorsko življenjsko travmo ter nacionalno in eksistenčno stisko. Messner tu presega koroške meje in se giblje v širšem političnem prostoru, zavzema se za pristno človečnost in za tak nerazdeljeni svet, kjer bo mogoče živeti tudi samostojno mislečim ljudem. Iz ozko koroških vprašanj, ki avtorja v prvi vrsti mučijo, prehaja tu do vprašanj občečloveške morale in nemorale, svobode in pokorščine, socialnosti in nesocialnosti, človeškosti in nečlove-

Janko Messner, Skurne storije. Zgodbe in črtice. Založba Obzorja, Maribor 1971.

škosti. V zadnji »storiji« z naslovom Filzhammer & Co. zadeva spet v enega perečih koroških problemov, namreč, kako se nacionalna pripadnost v tej deželi tesno povezuje z eksistenčnimi možnostmi in kako to lahko usodno vpliva na nadaljnjo usodo koroških Slovencev. Skratka, Messnerjeve storije, kakor so tudi različno koncipirane, izražajo polnost avtorjevega spoznanja in prodiranje v vznemirljiva dejstva našega sveta in avtorjevega okolja še posebej.

Tri krajše koroške razglednice so bolj enotno uprte v nacionalno-jezikovne težave koroškega človeka, dasi se po kuliseriji dosti razlikujejo. Kratka razglednica Celovca 1935 posega v predvojne razmere na koroški osnovni šoli, druga, s tipičnim razgledniškim naslovom Leningrad — Globasnica 1942 — v ozadju Humec, prikazuje koroškega vojaka, ki se med drugo vojno z vzhodne fronte vrne na dopust in doma napravi samomor, ker so mu bili slovenske starše izselili. Tretja, Otok 1970 — v ozadju Celovec, je spet najbolj polemična in se ostro zadira v koroške razmere ob petdeseti obletnici plebiscita. Tudi v teh razglednicah gre pisatelju za bistvo stvari in njegova ostroumnost dostikrat že prehaja v cinizem, zlasti še v zadnjem, najostrejšem in že kar napadalnem pisanju.

V vseh Messnerjevih spisih, ki so objavljeni v tej knjižici, je nekaj cankarjansko žgočega, tragičnega in nepopustljivega. Pisatelj tu ne, da bi bil veliki umetnik, četudi mu je treba priznati dober posluš za besedno niansiranje, vendar nam odkriva nov svet, ki je ali naj bi bil nov zlasti za samozadovoljne Kranjce. To je svet, v katerem se pod površinsko skorjo bijejo mučni boji za elementarne človeške pravice, za tiste, ki jim je skupni imenovalec domača beseda. To je svet, v katerem se kot v vrelem loncu mešajo različne nacionalne, svetovnonazorske in etične prvine in se v njem človek

s samosvojim mišljenjem in s pokončno glavo lahko mimogrede opeče. In to je svet, ki bi ga mi v matični domovini, kjer sicer tako radi in tako pogosto naglašamo dobre sosedске odnose, morali bolje poznati. Pisatelj trdno tiči v tem svetu, zrašččen je vanj z vsemi vlakni svojega bitja, zato njegova ogorčena izpoved ni le njegova osebna izpoved, ampak je že kar protest nesvobodnega ljudstva. Ta protest ni umirjen ali znanstveno logičen, pač pa je živ, čustven, podoben vulkanu, ki bruha iz sebe vse, kar se je dolgo nabiralo v njem, je pa zato tembolj pristen, naraven in nepreračunljiv. Zaradi vsega tega je prav, da je mariborska založba izdala te vznemirljive storije in tako predstavila samotnega moža na našem jezikovnem robu.

Jože Šifrer

JOŽE SNOJ, NEGATIV GOJKA MRČA

Snojev zadnji roman *Negativ Gojka Mrča* je zanesljivo vgrajen v podobo znanega pripovedovanja tega avtorja. Gre za pripovedovanje (s tem mislimo zlasti od romana *Hodnik naprej*), ki dosledno vzpostavlja nova razmerja do prostora in časa — v smislu, da v sam na sebi mrtvi objektivni prostor skuša z notranjimi monologi vkomponirati plasti življenja in tako oboje spojiti, v kategoriji časa pa pretrgati njegov enosmerni tok in življenje razprostrti čez preteklost in sedanost. Menimo, da je ta element omogočil obliko pripovedi, ki ima v novejši slovenski prozi svoje zamejeno mesto. Ta element je, menimo, tudi tista značilnost, ki ima osrednjo literarno naravo in življenje na način literature.

Sicer se znotraj literarne zgradbe dogaja razviden angažma. To je seveda nekaj tradicionalnega, vendar hkrati nekaj, kar v sedanjem svetu živimo in česar ne živimo. Mrčev negativ je očitno izpostavljen kritiki — kolikor o